

Morðið á Walter Guinness, 1. baróni Moyne: Vendipunktur í deilum Palestínu

Þann 6. nóvember 1944 urðu götur Kaíró vettvangur skelfilegs pólitísku ofbeldisverks sem bergmálaði um Mið austurlönd og víðar. Walter Edward Guinness, 1. barón Moyne, breski ráðherra í Mið austurlöndum, var myrtur af tveimur meðlimum gyðingahersins Lehi (einnig þekktur sem Stern-gengið). Þetta djörflega athæfi kostaði ekki aðeins líf áberandi bresks stjórnámamanns heldur raskaði einnig hugsanlegri leið að gyðingríki og magnaði upp þegar óstöðugar deilur í Palestínu. Morðið á Lord Moyne er enn þáttaskil í sögu breskrar nýlendustefnu, siónísku hernaðar og baráttunnar um yfirráð yfir Palestínu.

Maðurinn: Walter Guinness, 1. barón Moyne

Walter Edward Guinness, 1. barón Moyne (1880–1944), var áberandi breskur stjórnámamaður, kaupsýslumaður, hermaður og meðlimur í anglo-írsku Guinness-ölgerðarfjölskyldunni. Hann fæddist 29. mars 1880 í Dublin á Írlandi og var þriðji sonur Edward Guinness, 1. jarls af Iveagh, erfingi auðugs og áhrifamikils Guinness-ættarveldisins. Hann menntaði sig í Eton College, þar sem hann skar sig úr í leiðtogahlutverkum, þjónaði sem forseti hinna virðulegu „Pop“-félags og skipstjóri báta. Árið 1903 giftist hann Lady Evelyn Hilda Stuart Erskine, dóttur 14. jarls af Buchan. Hjónin eignuðust þrjú börn, þar á meðal arftaka hans Bryan Guinness, 2. barón Moyne, sem síðar varð skáld og rithöfundur.

Uppeldi Moyne í forréttindum dofnaði ekki skyldutilfinningu hans. Samtímamenn lýstu honum sem greindum, nákvæmum og almannahollum; hann helgaði sig herþjónustu og stjórnálaþjónustu alla ævi. Gríðarlegur fjölskylduauður hans – áætlaður um þrjár milljónir punda – veitti honum bæði áhrif og sjálfstæði, sem hann notaði til að elta umbótasinnaða hagsmuni í landbúnaði, húsnaði og nýlendustefnu.

Herþjónusta

Herferill Guinness hófst í Seinni Búastríðinu (1899–1902), þegar hann bauð sig fram til þjónustu með Imperial Yeomanry, var særður í bardaga og hlaut Queen's South Africa Medal. Í Heimsstyrjöldinni fyrri barðist hann í Egyptalandi, Gallipoli og Frakklandi og hækkaði í stöðu undirlögðs. Tvisvar var honum veitt Distinguished Service Order (DSO með ræmu) fyrir hugrekki og þróaði ævilangan tengsl við Mið austurlönd. Stríðsdagbækur hans, gefnar út árið 1987, sýna ígrundandi hermann með skarpt mannlegt og sögulegt innsæi – mann sem leit á heimsveldið bæði sem skyldu og byrði.

Stjórn málaferill

Eftir að hann sneri aftur frá vígstöðvum gekk Guinness inn í opinbert líf sem íhaldssinnuð stjórnmalamaður. Hann sat í London County Council (1907–1910) og sem þingmaður fyrir Bury St Edmunds frá 1907 til 1931. Á ferli sem spannar nær þrjá áratugi gegndi hann nokkrum áhrifamiklum embættum: undirritari ríkis í stríðsmálum (1922–1923), fjármálaritari fjármálaráðuneytisins (1923–1925) og landbúnaðar- og fiskveiðiráðherra (1925–1929), þar sem hann stuðlaði að ræktun sykkurófu og nútímavæðingu sveita.

Árið 1932 var hann hækkaður í aðalsstöðu sem barón Moyne og hélt áfram að þjóna í House of Lords. Hann lagði sitt af mörkum til stórra opinberra rannsókna, þar á meðal nefndarinnar 1933 um hreinsun fátækrahverfa, konunglegu nefndarinnar um Durham-háskóla 1934 og konunglegu nefndarinnar um Vestur-Indíur 1938. Í Heimsstyrjöldinni seinni sneri Moyne aftur í ríkisstjórnina sem sameiginlegur þingritari landbúnaðarráðuneytisins (1940–1941), ríkisritari nýlendna og leiðtogi House of Lords (1941–1942) og loks sem ráðherra í Miðausturlöndum (1942–1944). Í þeirri stöðu hafði hann yfirumsjón með breskri stefnu á svæðum frá Líbýu til Íran og var æðsti fulltrúi Winston Churchill á svæðinu.

Viðskipti og aðrir áhugamál

Sem stjórnandi Guinness-ölgerðarinnar átti Moyne hlutdeild í að stækka fjölskyldufyrirtækið á heimsvísu. Hann stofnaði British Pacific Properties í Vancouver og pantaði byggingu Lion's Gate Bridge, sem opnaði árið 1939. Sem manngæskumaður hjálpaði hann einnig við að fjármagna húsnæðissjóði í London og Dublin til að bæta aðstæður vinnufólksfjölskyldna.

Forvitni og ævintýralöngun Moyne leiddi hann út fyrir stjórnmal og viðskipti. Ástríðufullur snekkmueigandi og landkönnuður, átti hann nokkrar umbreyttar snekkjur – Arpha, Roussalka og Rosaura – og fór í leiðangra um Kyrrahaf og Indlandshaf. Árið 1935 flutti hann fyrsta lifandi Komodo-dreka til Bretlands og safni hans í dýrafræði og þjóðfræði var síðar gefið söfnum. Hann skrifaði *Walkabout: A Journey between the Pacific and Indian Oceans* (1936) og *Atlantic Circle* (1938), bækur sem sýna áhuga hans á mannfræði og þvermenningarlegum skilningi.

Sögulegt samhengi: Miðausturlönd og Palestínukreppan

Morðið á Walter Guinness, 1. baróni Moyne, átti sér stað í miðjum vaxandi spennu í breska umboðinu yfir Palestínu í Heimsstyrjöldinni seinni. Sem ráðherra í Miðausturlöndum síðan 1942 var Moyne ábyrgur fyrir yfirumsjón með stríðsstefnu á svæði sem var mikilvægt fyrir breska heimsveldið og olíubirgðir. Þetta innihélt framfylgd Hvítbókarinnar 1939, sem takmarkaði gyðingaflutninga til Palestínu harðlega – takmarkað við 1.500 flutninga á mánuði.

Skipulag og gerendur

Hugmyndin um að myrða breska ráðherrann í Miðausturlöndum kom frá stofnanda Lehi, Avraham „Ya'ir“ Stern, sem sá hana sem táknrænt högg gegn breska heimsveldiskerfinu.

Eftir dauða Sterns árið 1942 var áætlunin endurvakin undir nýrri Lehi-leiðtoga, þar á meðal Yitzhak Shamir – framtíðarforsætisráðherra Ísraels. Tveir ungir palestínskir Gyðingar, Eliyahu Hakim (19 ára) og Eliyahu Bet-Zuri (22 ára), voru valdir til að framkvæma verkefnið. Þeir voru valdir ekki aðeins fyrir skuldbindingu sína heldur einnig fyrir getu sína til að draga alþjóðlega athygli að gyðingamálinu með árás utan Palestínu – fyrsta Lehi-aðgerðin erlendis. Lehi miðaði viljandi á Moyne sem háttsettan, írsk-ættaðan breskan aðalsmann sem dauði hans myndi bergmála um heimsveldið. Í skipulagningu lagði hópurinn áherslu á möguleika morðsins til að gera gyðingaleg þjáningu dramatíska, ögra bresku yfirvaldi og sýna sióníska baráttuna sem hluta af alþjóðlegri andnýlenduherferð.

Morðið: Nákvæmlega skipulögð árás

Snemma að eftirhátti 6. nóvember 1944 biðu Hakim og Bet-Zuri nálægt bústað Moyne á Gezira-eyju í Kaíró. Um kl. 13:10 kom bíll Moyne, ekið af Lance Corporal Arthur Fuller og með farþega skrifstofustjóra hans Dorothy Osmond og aðstoðarmann hans Major Andrew Hughes-Onslow. Morðingjarnir nálguðust á reiðhjólum. Bet-Zuri skaut Fuller í brjóstið og drap hann samstundis. Hakim opnaði bíldyrnar og skaut þremur skotum á Moyne: einn hitti háls hans fyrir ofan lásbeinið, annar kvið hans – gat þykktarmann og festist nálægt hryggnum – og þriðji skaut á fingur hans og brjóst. Moyne var fluttur í skyndi til bresks herspítala en lést af sárum sínum síðar þann dag, 64 ára gamall. Gerendurnir flúðu en voru eltir af egypskri lögreglu. Eftir stutt skothríð voru þeir handteknir og næstum lynchdir af reiðum áhorfendum áður en þeir voru handteknir. Rannsóknarréttarlækningar tengdu síðar vopn þeirra við fyrri Lehi-aðgerðir gegn breskum embættismönnum.

Skyndilegar afleiðingar

Morðið skelfdi heiminn og varð fyrirsögn. Bresk yfirvöld, í ótta við ókyrrð, forðuðust fjöldaviðbrögð gegn gyðingasamfélaginu en styrktu öryggi um Miðausturlönd. Í Egyptalandi, andstætt Lehi-áróðri, voru engar skyndilegar Lehi-stuðningsmótmæli, þó að gyðingahatursókyrrð brjótist út í Kaíró og Alexandríu ári síðar, í nóvember 1945, sem leiddi til nokkurra dauðsfalla og umfangsmikilla eignatjóna. Breskir leyniþjónustumaður varaði við hugsanlegum eftirlíkingarárásum – áhyggju sem varð að veruleika þegar egypskur forsætisráðherra Ahmad Maher var myrtur í febrúar 1945. Meðal þeirra sem höfðu áhrif af atburðinum var ungur egypskur yfirmaður að nafni Gamal Abdel Nasser, sem sagður er hafa dáðst að hugrekki og andnýlenduákvörðun morðingjanna.

Réttarhöld og aftaka

Hakim og Bet-Zuri voru réttaðir fyrir egypskri heradómi í janúar 1945. Þeir nýttu sér málsmeðferðina til að flytja eldfim ræður þar sem þeir verjuðu athafnir sínar sem hluta af alþjóðlegri baráttu fyrir þjóðfrelsi. Þeir óskuðu eftir bókmenntum um egypska byltingarsögu og bornu saman mál sitt við andheimsveldis hreyfingar á Indlandi og Írlandi. Þrátt fyrir víðtækar miskunnarbeiðnir – frá gyðingasamfélögum, alþjóðlegum hugsuðum og jafnvel indverskum Gandhian sem líkti þeim við John Brown og írsku lýðveldissinna – voru þeir sakfelldir og dæmdir til dauða. Áfrýjunum var hafnað og báðir menn hengdir 22. mars 1945. Breskir embættismenn, þar á meðal sendiherra Miles

Lampson, kröfðust þess að aftökurnar yrðu framkvæmdar fljótt, í ótta við að hvers kyns mýkingarmerki myndi hvetja til frekari árásar.

Viðbrögð Winston Churchill

Walter Guinness var einn nánasti persónulegur vinur og stjórnmálabandalagsmaður Winston Churchill. Mennirnir tveir stofnuðu „The Other Club“ saman og deildu fríum, þar á meðal snekktuferð árið 1934. Churchill var eyðilagður af dauða Moyne og kallaði það „ódæðislegt athæfi vanþakklætis“. Í ræðu sinni til þingsins 17. nóvember 1944 varaði hann við því að „reykur morðingjaskyttanna“ mætti ekki stjórna stefnu. Hann hætti við fyrirhugaðan ráðherrafund til að ræða skiptingu Palestínu og varð verulega kaldari gagnvart siónistaleiðtogum, neitaði að svara persónulegum skilaboðum Weizmanns. Opinberuð bréfaskipti sýna áherslu Churchill á að engin miskunn yrði veitt morðingjunum, afstaða sem endurspeglar bæði sorg og stjórnmálalega útreikninga. Þó að Churchill yfirgaf ekki víðtækari samúð sína með siónisma, breytti morðið sjónarhorni hans varanlega. Það breytti persónulegri vináttu í stjórnmálalegan klofning og undirstrikaði siðferðilegan og stefnulegan kostnað breskrar stöðu í Mið austurlöndum.

Langtímaáhrif og víðtækari afleiðingar

Morðið á Lord Moyne hafði afleiðingar sem náðu langt fram yfir skyndilegt augnablik þess. Það dýpkaði vantraust milli Bretlands og siónistahreyfingarinnar, truflaði skammtímaskiptingartillögu og stuðlaði að endanlegri ákvörðun Bretlands um að afsala sér umboðinu. Eftirfarandi ofbeldisuppblástur lauk með SP-skiptingaratkvæðagreiðslu 1947 og stofnun Ísraels 1948. Í Ísrael voru morðingjarnir, sem alþjóðlega voru fordæmdir sem hryðjuverkamenn, endurskapaðir sem píslarvottar þjóðfrelsis. Árið 1975 voru leifar þeirra fluttar aftur frá Egyptalandi í fangaskiptum og endurgrafnar með fullum herheiðri á Herzl-fjalli í Jerúsalem.

Varandi skuggi: Bresk-ísraelsk samskipti og konungleg tengsl

Arfleifð morðsins á Lord Moyne náði langt fram yfir fjórða áratuginn og varpaði fíngerðum en varanlegum skugga á bresk-ísraelsk samskipti. Eitt af varanlegustu táknum þess var fjarvera Elísabetar II drottningar frá Ísrael alla hennar sjötíu ára stjórnartíð. Þrátt fyrir heimsóknir til meira en 120 landa og margar boð frá ísraelskum leiðtogum framkvæmdi hún aldrei opinbera ríkisheimsókn.

Þó að bresk stjórnvöld héldu óformlegri stefnu sem letjaði konunglegar heimsóknir til Ísraels til að forðast að reita arabíska bandamenn til reiði og stofna viðskiptasamskiptum á svæðinu í hættu, léku persónulegir og sögulegir þættir einnig hlutverk. Minningin um siónískar hernaðarárásir á breskt starfsfólk í umboðstímanum – sérstaklega morðið á Lord Moyne 1944, nákomnum vini Winston Churchill – skildi eftir varanlegan áhrif á konungsfjölskylduna og breska stofnunina. Morðið á Moyne, hluti af víðtækari ofbeldisherferð sem innihélt sprengjuárásina á King David Hotel 1946 sem drap 91 mann

(þar á meðal breska embættismenn og borgara), táknmyndaði fyrir marga í breskum valdastoðum tímabil svik og taps.

Sumar skýrslur benda til þess að þessar minningar mótuðu einkaskoðanir drottningarinnar. Ein frásögn fullyrti að hún trúði því að „hver Ísraeli væri annaðhvort hryðjuverkamaður eða sonur hryðjuverkamanns“, endurspeglun á því hversu djúpt kynslóð breskra elítu sem varð vitni að ofbeldisfullum endi heimsveldisins í Palestínu hafði innbyrt slík atburði. Þar af leiðandi voru ísraelskum embættismönnum sjaldan veittar einstakar áheyrnir í Buckingham-höll, með samskiptum takmörkuðum að mestu við fjölþjóðlega eða hátíðlega viðburði. Skugginn af morðinu á Lord Moyne náði því til nútíma diplómátskra samskiptareglna, sýndi hvernig áföll heimsveldisins geta lifað á fingerðan en öflugan hátt um áratugi.

Niðurstaða

Morðið á Walter Guinness, 1. baróni Moyne, var meira en morð á breskum embættismanni – það var jarðskjálftalegt atburður sem endurmótaði feril Palestínudeilunnar og flýtti fyrir upplausn breska Mið austurheimsveldisins. Moyne, hermaður, stjórnmalamaður og umbótasinni, táknaði útdauða kynslóð heimsveldispragmatista sem leituðust við jafnvægi meðal samkeppnisþjóðernishyggju. Dauði hans þaggaði niður í hugsanlegum millilið og harðnaði viðhorf á öllum hliðum.

Séð í gegnum linsu nútíma alþjóðlegra viðmiða myndi morðið á háttsettum erlendum diplómat á erlendri grundu vera ótvírætt flokkað sem hryðjuverk. Nútímalegar skilgreiningar – eins og þær sem Sameinuðu þjóðirnar og flestar þjóðríkisstjórnir nota – auðkenna vísitandi pólitískt ofbeldi gegn óhernaðarlegum embættismönnum til að hafa áhrif á stefnu sem hryðjuverk, óháð ástæðu eða málstað. Þó að Lehi hafi rammað inn athafnir sínar sem andnýlenduviðnám, fellur markviss drepa borgaralegs pólitísku leiðtoga erlendis beint undir nútímalega hugmynd um hryðjuverk og undirstrikar varanlega spennu milli byltingarofbeldis og siðferðilegs réttlætis.

Heimildir

- Barnett, Correlli. *The Collapse of British Power*. London: Methuen, 1972.
- Ben-Yehuda, Nachman. *Political Assassinations by Jews: A Rhetorical Device for Justice*. Albany: State University of New York Press, 1993.
- Churchill, Winston S. *The Second World War: Volume VI – Triumph and Tragedy*. London: Cassell, 1954.
- Cohen, Michael J. *Churchill and the Jews*. London: Frank Cass, 1985.
- Gilbert, Martin. *Winston S. Churchill: The Prophet of Truth (1922–1939)*. Boston: Houghton Mifflin, 1977.
- Hoffman, Bruce. *Anonymous Soldiers: The Struggle for Israel, 1917–1947*. New York: Knopf, 2015.
- Louis, Wm. Roger. *The British Empire in the Middle East, 1945–1951*. Oxford: Clarendon Press, 1984.

- Porath, Yehuda. *The Emergence of the Palestinian-Arab National Movement, 1918–1929*. London: Frank Cass, 1974.
- Shindler, Colin. *A History of Modern Israel*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008.
- Wasserstein, Bernard. *The British in Palestine: The Mandatory Government and the Arab-Jewish Conflict, 1917–1929*. Oxford: Basil Blackwell, 1978.
- Wasserstein, Bernard. *Herbert Samuel: A Political Life*. Oxford: Clarendon Press, 1992.
- Weizmann, Chaim. *Trial and Error: The Autobiography of Chaim Weizmann*. New York: Harper & Brothers, 1949.
- Wistrich, Robert S. *Zionism and Its Discontents: Essays on the Jewish Struggle for Statehood*. New York: Oxford University Press, 2017.
- *The Times* (London). "The Murder of Lord Moyne." Editorial, November 8, 1944.
- *Ha'aretz*. "The Death of Lord Moyne: Consequences for Zionism." November 1944.
- *Hansard Parliamentary Debates*. House of Commons, 17 November 1944, vol. 404.
- *Royal Archives*. Correspondence Relating to Middle East Policy and the Assassination of Lord Moyne, 1944–1945. Windsor Castle: Royal Archives Collection.
- Segev, Tom. *One Palestine, Complete: Jews and Arabs under the British Mandate*. New York: Metropolitan Books, 2000.
- Smith, Charles D. *Palestine and the Arab-Israeli Conflict: A History with Documents*. 9th ed. Boston: Bedford/St. Martin's, 2021.